

С. П. Корінний

Інженерні війська

ІНЖЕНЕРНІ ВІЙСЬКА – спеціальні війська, призначені для оперативного та бойового забезпечення воєнних дій. Є у складі ЗС більшості країн і включають формування різноманіт. призначення: інж.-саперні, штурм., інж.-дорожні, мостобуд. (мостові), понтонно-мостові (понтонні), переправочно-десантні (амфібійні), позиц., маскувал., польового водопостачання (добування і очищення води), інж.-буд. тощо. ЗС держав, що мають ядерну зброю, також включають спец. інж. частини для застосування ядер. мін (фугасів).

Організаційно і в. входять до об'єднань, з'єднань і частин видів ЗС. Під час воєн. дій вони виконують завдання інж. забезпечення, що потребують спец. підготовки особового складу, застосування різноманіт. інж. техніки й інж. боєприпасів, зокрема здійснюють інж. розвідку, фортифікац. обладнання місцевості, облаштовують або знищують інж. загородження (насамперед мінні поля), переправи, дороги, мости, злітно-посадк. смуги, портові споруди та ін. Насел., що мешкало на укр. землях, для захисту від кочовиків зводило досить складні й протяжні дерев'яно-земляні укріплення (див. [Змієві вали](#)); за часів Київ. Русі та Галицько-Волин. князівства тут будували городища, обнесені валами з дерев'яними стінами, і фортеці з кам'яними стінами й баштами, які мали бійниці та спостережні майданчики. Із появою та розвитком [вогнепальної зброї](#) фортифікац. мистецтво зазнало знач. змін. Стародавні замки й фортеці не могли захистити від далекобій. артилерії, тому набули поширення земляні фортифікац. споруди – вали, редути, окопи, шанці тощо. Фортифікац. майстерність укр. козаків відзначали польс. хроністи і франц. військ. інж. Г. де Боплан, який, перебуваючи 1630–48 на службі в польс. короля, керував будівництвом фортець на Пд. України. Талановитим арх-ром і фахівцем у галузі фортифікації вважали гетьмана І. Мазепу. 1703–08 він двічі посилав козац. корпус (10 і 6 тис. козаків) на будівництво фортець у С.-Петербурзі та ін. містах. Рос. цар Петро I виграв бій під Полтавою не тільки завдяки перевазі в чисельності артилерії і солдат, але й вміло розташ. редутам, які відіграли роль передової позиції і розчленували військо шведів. Уперше організаційно оформлені і в. з'явилися у Франції в 17 ст., у Росії – на поч. 18 ст. 1712 засн. Моск. інж. школу, що здійснювала підготовку військ. інж., 1723 – С.-Петербур. інж. школу під керівництвом А. де Кулона. Наполеонів. і Крим. війни засвідчили необхідність вдосконалення інж. справи. Систему укріплень, яку теоретично розробив А. Теляковський, втілював на практиці військ. інж. Е. Тотлебен під час оборони Севастополя. 1855 офіцер. класи Гол. інж. училища Рос.

імперії перетворено в Інж. академію. Рос.-турец. війна 1877–78 виявила необхідність зосередити увагу на інж. підготовці форсування великих річок, захопленні й обороні гірських перевалів, а також забезпеченні штурму й блокади фортець та сильно укріплених польових позицій. Після цієї війни армія отримала малий шанцевий інструмент. Під час рос.-япон. війни 1904–05 на дальніх і ближ. підступах до м. Порт-Артур (нині м. Люйшунь, Китай) підготовлено укріплений р-н заг. глиб. до 65 км (на тер. Квантун. п-ова). Осн. оборон. пояс становили форти, земляні укріплення та окремі батареї. Безпосередні підступи прикривали загородження з колючого дроту (на ділянці від батареї «А» до форту № 4 через нього пропущено електр. струм високої напруги) і фугаси. Для протидії мінним роботам противника капітан-інж. [Л. Гобято](#) винайшов міномет. Вирішал. роль в організації оборони фортеці належала військ. інж. генерал-лейтенанту [Р. Кондратенку](#), після загибелі якого Порт-Артур здався. Визначал. тенденції розвитку сучас. І. в. започатковано в роки 1-ї світової війни. В арміях воюючих сторін діяли саперні та понтонні батальйони (роты), інж. парки, повітроплав. й авіац. частини, електророти, окремі телегр. і автомоб. роти; отримали розвиток ешелоновані смуги інж. загороджень. І. в. Пд.-Зх. фронту під командуванням інж.-генерала К. Величка (наполіг на запровадженні в армії штат. посади військ. інж.) завдяки високому рівню організації, доцільності та продуманості заходів забезпечили успіх Брусилів. прориву 1916. Подальший розвиток І. в. спонукав до виокремлення з їхнього складу автомоб., панцер., повітроплав. й авіац. частин (підрозділи зв'язку перебували у складі І. в. до більшов. перевороту 1917). Значно змінили і завдання, покладені на І. в., особливо помітно зросло значення таких галузей інж. забезпечення, як мінно-вибухова та електротех. справа, дорожня, мостова і переправочна служби, польова фортифікація. Виключно важливу роль у боях і операціях відіграли інж. розвідка й маскування. Водночас стала очевидною необхідність переходу від старих форм укріплень (фортець) до укріплених р-нів. У СРСР І. в. створювали паралельно із формуванням Червоної армії: 1918 інж. частини і підрозділи нараховували 4360 осіб, 1921 – 116 744 особи (2,7 % від заг. чисельності Червоної армії). Під час 2-ї світової війни 1941 війська Пд.-Зх. фронту вели успішні оборонні бої в Коростен. і Київ. укріплених р-нах. Найбільший обсяг загороджув. робіт виконали війська Київ. укріпленого р-ну та 37-ї армії під командуванням генерал-майора [А. Власова](#) та нач. інж. відділу полковника А. Голдовича. Перед переднім краєм оборони встановлено понад 100 тис. протитанк. і протипіхот. мін, підготовлено для підриву за допомогою радіосигналу важливі об'єкти в Києві та на Дніпрі, обладнано 16 км електризов. і багато невибух. загороджень. Героїчну оборону Одеси та Севастополя забезпечили профес. дії І. в. під командуванням генералів А. Хренова, І. Галицького. Під час визволення України вперше в історії у битві за Дніпро 1943 масовано застосовано інж.-понтонні, інж.-саперні, інж.-танк. підрозділи, частини і з'єднання: 15-у штурм. інж.-саперну бригаду, 20-й понтонно-мост. батальйон, 3-ю понтонно-мост. бригаду, 42-у інж. бригаду спец. призначення. Значущість ролі І. в. засвідчив 9 жовтня 1943 указ президії ВР СРСР про введення звань «маршал» і «гол. маршал» І. в. У ході бойових дій в Сх. Пруссії, Польщі,

Угорщині, Німеччині для подолання сильно укріплених в інж. відношенні смуг застосовували інж.-штурм. бригади і батальйони, які розмінювали тер., обладнували переїзди через траншеї, переходи й мости, протитанк. рови та канали, блокували і руйнували дзоти та доти, розчищали завали, відновлювали дороги. Для маневру і пересування військ І. в. підготували понад 400 тис. км військ. шляхів, обладнали переправи на всіх річках від Волги до Ельби. Загалом побудовано понад 11 тис. мостів, розмінено 765 тис. км² тер., з метою дезорієнтувати противника виготовлено і встановлено десятки тисяч макетів бойової техніки, для видобутку води викопано 25 тис. колодязів і пробурено велику кількість свердловин. Виконуючи свої безпосередні обов'язки, сапери, понтонери, мінери брали участь у бойових діях і як звич. піхота. 642 з них стали Героями Рад. Союзу, 266 – повними кавалерами ордена Слави. У післявоєн. період І. в. займалися розмінуванням тер. України, яке триває донині. Від 1944 інж. підрозділи загалом знешкодили понад 180 млн од. різних боєприпасів, снарядів, мін. Після вторгнення 1979 рад. військ у Афганістан війна досить швидко перетворилася у мінну (в різні роки понад 70 % втрат особового складу і військ. техніки припадало на підриви на мінах і фугасах), тому 40-а заг.-військ. армія широко застосовувала колійні мінні трали, танки з бульдозер. обладнанням, танк. мостоукладчики та мостові конструкції пром. виготовлення. Пошук фугасів і мін на шляхах у більшості випадків здійснювали за допомогою собак. Після реформування інж. служби 40-ї армії чисельність інж. підрозділів зросла. Сформовано батальйони спец. мінування та аеромоб. дорожньо-мост. частини, що сприяло ефективнішому веденню протимін. війни, інж. розвідки, оперативно-тактич. маскуванню, фортифікац. обладнанню секторів і ділянок відповідальності частин, відновленню доріг, мостів, добуванню й очищенню води. Знач. внесок зробили І. в. у ліквідацію наслідків аварії на ЧАЕС. 1986–88 очищено 21 млн м² будівель та обладнання, дезактивовано 600 насел. пунктів, поховано 500 тис. м³ ґрунту, понад 1 млн м³ ґрунту вкладено в дамби, які фактично повністю захистили Прип'ять і Дніпро. Для евакуації насел. наведено два наплавних мости вантажопідйомністю 60 т і завдовжки 250 м кожен, які від травня 1986 до грудня 1987 забезпечували не тільки евакуацію, але й доставку вантажів у зону ЧАЕС. 15 вересня 1992 засн. І. в. ЗС України, які беруть участь у миротвор. операціях за кордоном, а також ліквідації наслідків стихій. лих в Україні. Підготовку офіцерів І. в. України тактич. рівня здійснюють на факультеті військ. підготовки Кам'янець-Поділ. університету (Хмельн. обл.), у Харків. університеті Повітр. Сил, Академії Військ.-Мор. Сил України (Севастополь) та на військ. каф. ін. ВНЗів; підвищення кваліфікації офіцерів до оперативно-тактич. та оперативно-стратег. рівнів – у Нац. університеті оборони України (Київ).

Фотоілюстрації

Рекомендована література

1. Крип'якевич І. та ін. Історія українського війська. Л., 1936;
2. Вінніпег, 1953;
3. Л., 1992;
4. Руководство по войсковым фортификационным сооружениям. Москва, 1962;
5. Колибернов Е. С., Корнев В. И., Сосков А. А. Инженерное обеспечение боя. Москва, 1984;
6. Яковлев В. В. История крепостей. Москва; С.-Петербург, 2000.

Бібліографічний опис:

Інженерні війська / С. П. Корінний // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2011. – Режим доступу:

<https://esu.com.ua/article-12292>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).